

Viru-Jaagupi kirik

Inimeste kasvamisel ja hari-duse andmisel on olnud erili-ne osa kirikul. Kui Eestimaa ristiusustati, siis asutati igasse suuremasse kesku-sesse ristiusu kogudus. Koguduse kooskämise tarbeks ehitati kirikuid. Kirikuid ha-kati esialgu kutsuma koha-nime järgi, kuid kirikule anti ühtlasi ka ühe ristiusu-pühaku nimi. Et Eestimaal oli teisigi Jaagupi nimelisi kogudusi, siis pandi pühaku nime ette maakonna nime-tus. Nõnda tekkis siis Viru-Jaagupi nimi. Kui kirik ehi-tati praegusesse asukohta, hakati rahvasuusa seda koha nimetama Jaagupiks. Ko-hanimi on Viru-Jaagupi, aga koguduse nimeks on siiski jäänud Viru-Jaakobi.

Esimene kirik aastail 1230-1330/50 on asunud praeguses Võhu külas, mil selle nimi oli *Kerko tho Vor* ehk Võhu kirik ja mis ehitati arvatavasti aastail 1230-1235. 1979. a. on pastor M. Oviir teinud märkmeid kivi-kalmete kohta, mis asuvad Kehala põldudel. Ta kirjutas nõnda: „Teine neist kivikal-metest, see, mis kirikule lähemal, oli omal ajal Kehala kiriku asukohaks. Kirik asus seal umbes 1350-1450. a. Arvatavasti oli see puukirik, säilinud pole sellest enam midagi. Et seal omal ajal kirik asus, tõendab see, et rahvasuus nimetati seda kohta kaua aega „kirikuase-meks““.

Vanades ürikutes oli kiri-ku nimeks Kerko tho Keel. See nimi on aegade jooksul muutunud: Keel, Kehel, Kehal ja nüüd Kehala. Kohta, kus asub praegu Viru-Jaagupi kool ja alevik, nimetati XV sajandil Rehko või Röhko külaks. Saksa keeles *Dorf Röhko*.

Kõige vanem säilinud do-kument Viru-Jaagupi kohta asub Tartus ajalooarhiivis, kirjutatud ordumeister von Mengdeni poolt 1453. Seal

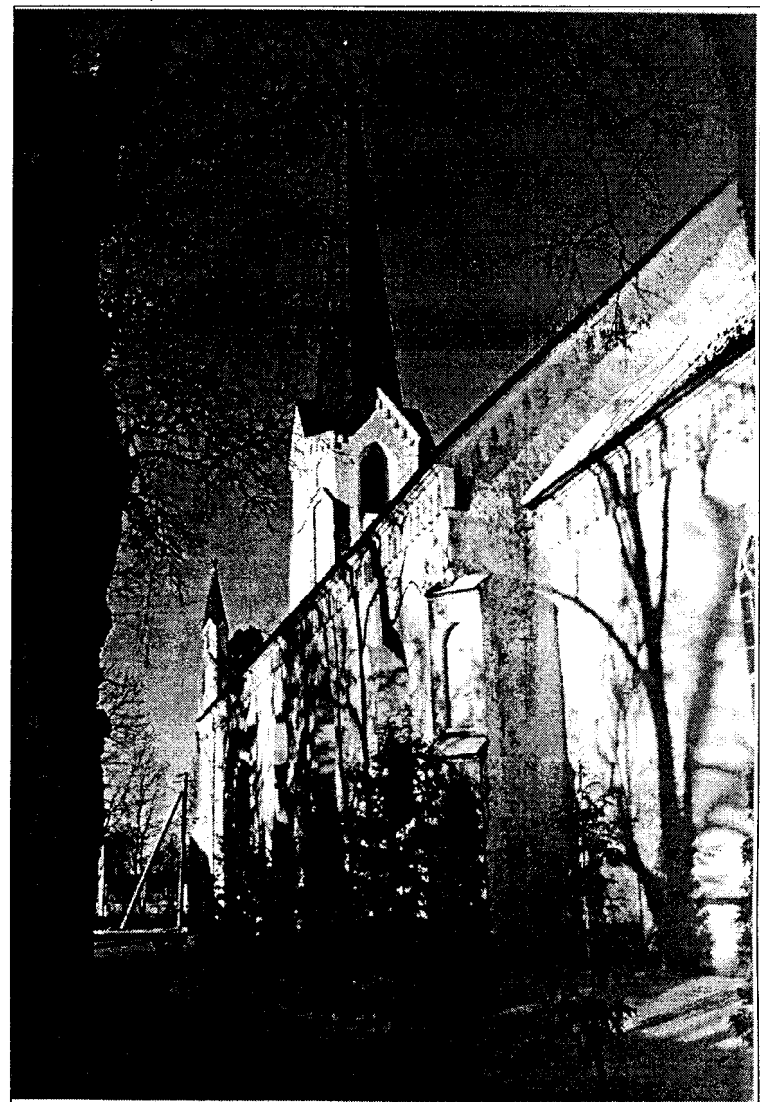
on kirjas, et „Kehala kirikule on Rehko külast kingitud üks adramaa maad ühes sin-na kuuluvaga.“ Umbes 1455-1460 ehitatigi valmis praegune Viru-Jaakobi kivi-kirik. Et kirik jäi koguduse jaoks väikseks, siis ehitati see aastatel 1877-78 endi-sest kolmandiku võrra pike-maks. Püstitati ka uus torn. Maapinnalt on torni tipuni 47 m 65 cm. 1892. aastal ehtas Simunast pärit Vor-mann kirikusse uue oreli, mis on mänginud tänapäe-vani. Tornis olev kell on va-latud 1912. a. Kirikus on istepinke ja ruumi ligi 750 ini-mesele.

Pastoritest tuntuim Christian Kelch

Christian Kelch elas aastail 1657-1710. Ta õppis kiiresti ära eesti keele, asutas Järva-Jaanis ühe meie esi-mestest talurahvakoolidest ja koostas Järva-Jaanis „Liefländische Historin“ (Liivimaa kroonika), mis ilmus Rudolstadtis 1695. a.

Viru-Jaakobi kirikuraa-matut kirjutas Kelch 1699-1705. Kelch tundis lähedalt eesti rahva olukorda. Põhja-sõja aastail elas ta ajuti talupojaperes, pikemat aega Lähtse kõrtsis. Kirikuraa-matus pöörab ta palju tähe-lepanu talurahvale. Ta kir-jutas, et 1703. a. Põhjasõja aegu põletati Viru-Jaagupi kihelkond peaaegu täieli-kult. Järele jäi Lähtse küla, osa Obja külast, Rosentali mõis, Rasivere küla ja Pala-sis talusid.

1932. a. lõpetas Tartu Ülikooli usuteaduskonna Jaan Kiivit (1906-1971), kes töötas aastail 1934-1948 Viru-Jaakobi kirikus pasto-rina, täitis 1940-1948 Viru-maa praosti ülesandeid, oli aastail 1948-1949 Tallinna Jaani koguduse õpetaja ja Tallinna praost, aastast

1946 konsistooriumi asses-sor, aastail 1948-1949 vi-kaarpiiskop, 1949-1967 Ees-ti Evangeelse Luterliku Kiri-ku peapiiskop. Ta oli Leipzi-gi (1959), Praha (1959), Hel-singi (1963) ja Pariisi (1963) ülikooli audoktor. Oma huu-morimeele, taktitunde ja laialdaste teadmistega nii loodusteadusest, filosoofiast kui ka arstiteadusest oli ta rahva hulgas väga lugupee-tud. Jaan Kiivit suhtles kõi-giga, nende east või haridu-sest sõltumata, ühtviisi.

Kirikuõpetaja Madis Oviir (sünd. 1908) läheb aja-lukku ka kodu-uuriija ja rahvaluule kogujana. Tu-handend leheküljed üleskirju-tatud rahvaloomingut on ta saatnud Tartu kirjandus-

muuseumi. Arvukas on tema kogutud muistsete esemete kogu, mis leiab koha looda-vas kihelkonnamuuseumis. Oma vaimuliku tööga on ta pälvinud kuldristi ja on veel-gi oodatud pühitsema avata-vaid mälestusmärke.

1989. a. avati Viru-Jaa-kobi kiriku juures repressee-ritute mälestussammas ja 1990. a. taasavati Viru-Jaa-gupi kalmistul Vabadussõjas langenutele püstitatud mälestussammas – nende ette-võtmiste algataja oli Madis Oviir.

(Selles loos on A. Vaasma kasutanud K. Pohlaku 1991. a. koostatud kodu-uurimis-töö „Viru-Jaakobi kirik ümbruskonna hariduselu keskusena“ materjale.)